

Operafesztivál Szegeden

Az idén negyedik alkalommal rendezik meg operajátsszó színházaink országos találkozója (először 1974-ben Debrecenben, két évvel azután Szegeden, 1984-ben ismét Debrecenben volt operafesztivál). A Szegedi Nemzeti Színházban április 27. és május 4. között a vendéglátó szegedi operaegyüttes, valamint négy színház és az Operaház társulata mutatja be egy-egy repertoárdarabját.

A szegedi operafesztivál programjáról tegnap, kedden Budapesten tájékoztatta az újságírókat Nagy László, a 'szegedi színház igazgatója. A jelenkori operajátsszáról keresztmetszetet adó fesztivál programja mai magyar szerző művének előadásával kezdődik. A Várnásznak, Szokolay Sándor operájának ebben a szezonban volt az ősbemutatója Szegeden, Oberfrank Géza állította színpadra. A fesztiválnyitó előadást is ő vezényli, a főbb szerepekben Gortva Irént, Andrejesik Istvánt és Bajtai Horváth Agót látja-hallja-

a közönség. Offenbach-mű, A párizsi élet előadása lesz a következő estén; a Népszínház. produkcióját Kertész László rendezte, vezényel: László Endre. Április 29-én nézhetjük meg a győriek Carmenjét; Szegedről „el-származottak” irányításával került színre, Bor József rendezte, Csala Benedek a karmester. A Breitner Tamás irányításával dolgozó pécsi operatagozat a Figaro házasságával jön a fesztiválra. Ery Kovács András rendezése, a főbb szerepekben: Vághelyi Gábor, Egri Sándor, Németh Alice, Csáky Ágnes, Geótz Judit, Bene Katalin. Május 1-jén ismét szegedi produkció szerepel a fesztiválprogramban, Verdi: Macbeth. Másnap A sevillei borbély következik, az Operaház előadását Békés András rendezte, fiatal karmester, Török Géza vezényel, Bándi Jánost, Csúrja Tamást, Tóth Jánost, Pánczél Évát hallhatjuk. A Csokonai Színház igazgatója, Kertész Gyula állította színpadra a Toscát. A debreceniek előadásán Szabó László

lesz a karmester, Pelle Erzsébet, Sebastian Gonzalez és Gyapjas Tibor éneklő Tosca, Cavaradossi és Scarpia szolamát.

Mint minden „rendes” fesztiválon, itt is zsűri működik, mely ítélkezik — és díjakat oszt. Neves kritikuskok lesznek a zsűritagok, az elnök: Várnai Péter. A Csongrád megyei és a szegedi tanács, a Művelődési Minisztérium, a Zeneművészek Szövetsége, valamint a Magyar Újságírók Országos Szövetsége díjait a két legjobb főszereplőnek, egy (legjobb) epizód szereplőnek, a legjobb együttesnek, zenekarnak, díszlet- és jelmeztervezőnek és a legjobb karmesternek ítélkezik oda. Az operafesztiválok történetében most először konferenciát, vitát, megbeszélést (majd a helyszínen dől el, melyik a pontos megnevezés) is tartanak, melynek a magyarországi operajátsszó helyzete lesz a fő témája. Május 4-én ezzel zárul a hazai operatársulatok szegedi találkozója.

Zenei naptár

A MÁV Szimfonikusok hangversenye

A Filharmónia jóvoltából öröndetes vendégjárás színezi koncertéletünket: alig egy hónapja a Filharmóniai Társaság zenekarát hallottuk, hétfőn este pedig a Budapesti MÁV Szimfonikusok bizonyították, hogy az ilyen esetekben óhatatlan összehasonlítás éppenséggel nem szolgál hátrányukra. Hogy csak a vonóskar — a zenekari játék bázisát — mellet maradjak: míg a Filharmóniai Társaság vonósai kétségkívül simábban, tartalmasabban szólnak, ugyanakkor a MÁV vonósrészlegében nem láttam kedvetlen, félgőzzel, diétára fogott vonóval játszó muzsikust, a kép (egy-két apróságtól eltekintve) igazán kiegyensúlyozottnak, gondozottnak, tisztának, persze mostani vezetőjüknek, az odesszi születésű Mark Gorensteinnek bizonyára kiemelt gondja a vonóhangzás, hiszen ő maga is huzamos ideig zenekari hegedűművész volt. Gorenstein is a szakmailag kiemelkedett, vasalt koreográfiajú vezénylők közé tartozik, akik megbízhatóan, és örömmel muzsikálnak. Hova tűnt a dülthajúk, szikrázószeműk, önmagukon túlmozgó, sámanok, mágusok, varázslópálcások kora! Ma biztosan profibbabb vagyunk, de tán valamilyen szegényebbek. Úgy éreztem, hogy a Les Preludesben, Liszt Ferenc közismert remekében elkelt volna némi varázslói többlet. Mert bár meggyőző volt az építkezés, mely mintha az álomból hívta volna életre a későbbi metamorfózisok zenei alapgesztusát, majd szépen mutatta-zengette sok-sok, arcának zenei képét, a diadal,

a pátosz, a meggyőző, lelkesítő betetőzés azonban halványabbnak bizonyult. Talán a réz csengése volt kevés, talán az üstdob volt inkább pontos, mint fenséges. Nem a kulisszahasogató hangtömeget hiányolom én, hanem azt a röptőerőt, amely a romantika emberét képes volt önmaga fölé emelni.

A jó szándékú hallgató igyekszik megszabadulni előítéleteitől, belemagyarázásaitól, amikor külföldi művészt magyar zenei közegben hallgat. Mégsem tudtam megszabadulni a gondolatától, hogy Gorenstein egy kicsit oroszra vette Farkas Ferenc muzikáját, a „Furfangos diákok” szvitét. Remekül zakatolt a nyitótétel, s egyáltalán nem elmarasztalható, ha Stravinsky motorizmusát, vagy akár Szostakovicsot idézte kissé. Valószínű, hogy ez irányban a partitúrától is kapott némi indítást. Annyi biztos, hogy a verbunkos és a csárdás elbirt volna még egy csipet legényes-férfias többlet. A hatnyolcados tétel azonban tüneményesen szép volt: a színek, vonalak, sóhajok, csöndek úgy simultak egymásba, ahogy az egy szemrelni kettőben elvárható.

Lendvay Kamilló I. Hegedűversenye és Kocsis Albert találkozója szerencsés csillagú. „Az én hűségem; hűség a dallamhoz, a széphez” — mondja Lendvay, és Kocsis erőssége éppen az érzékenység, láttató, dallamrajzolás. A műben amellet, mely mintha az álomból hívta volna életre a későbbi metamorfózisok zenei alapgesztusát, majd szépen mutatta-zengette sok-sok, arcának zenei képét, a diadal,

elem is, mely néhány konvencionális helytől eltekintve izgalmas találásban jelentkezik. Kocsis ebben is otthonra lett, miként a zenekar is, kivált az ütők, akiknek szokatlan módon a kadenciában is jelentős szerep jutott. Szép, és jól kivitelezett hangszerezési effektusokat is kaptunk. Végül is a kortársak iránt (olykor joggal) gyanakvó közönség a kötelezően valamivel nagyobb tetszéssel honorálta a jól sikerült előadást.

A koncertet záró három Brahms mű a Magyar Tánccok sorozatból mintha ráadás, avagy jutalom lett volna a jó magaviseletért. Ez a nyugati törzsbe oltott rebellis muzsika kellő eleganciával, és mértékkel adagolt szélsőségekkel szólt meg, a ráadásaként eljátszott 5. Magyar Tánc meg tán még felszabadultabb, mosolygósabb volt, és megerősített bennünket abban, hogy a MÁV-együttessel, Gorensteint és Kocsis Albertet máskor is szívesen meghallgatjuk.

Meszlényi László

A depresszió gyökerei

Nemrégiben Szegeden járt Lipcsey Attila, a János Kórház professzora, és előadást tartott a depresszióról, a betegséget befolyásoló gyógyszerekről. Ez a kérdéskör egyébként lényeges fejezete A pszichiátria biológiai alapjai című, az Akadémiai Kiadónál most megjelent munkának, amelynek másik két szerzője a szegedi Szentistváni István és Janka Zoltán. A hazánkban — és különösen itt, Csongrád megyében — oly annyira elszaporodó lelki betegségekről, okairól beszélgettem az előadás előtt a budapesti professzorral.

— Nem is olyan régen még nem is tartották igazán betegségeknek a lélek bajait. Mostanában meg egyre elterjed az a fölismerés, hogy a körzeti orvoshoz fordulók nem is szervi okok állnak.

— Való igaz. A kérdés azonban az, vajon fölismeri-e ezt minden alapelállásban dolgozó szakember, vagy a tünetek alapján mondjuk gyomorfekély elleni gyógyszert ajánl a betegnek. A helyes megoldás az lenne, ha ilyenkor pszichiáterhez irányítaná a körzeti orvos páciensét. Különösen indokolt lenne ennek a szemléletnek az elterjedése hazánkban, ezen belül éppen az önképzés, ahol különösen magas az öngyilkosok aránya. Emiatt egyébként világhírre tettünk szert. Tavaly, amikor Budapestre járt az USA-beli Akiskal professzor, szakmája legkiválóbbja, előadását a magyarországi depresszió elterjedésével, a szunnyadó szándékot föllobbantani képes Szomorú vásárnapi című dal példájával kezdte.

— Legyen szó alkoholizmusról, narkózásról, öngyilkosságról, a jelenség mögött a szakemberek mindig társadalmi okok után kutatnak. — Éppen az imént említett pszichiáter bizonyította: az öngyilkosok szervezetében van egy bizonyos anyag, amely felelős az 50, illetve 85-90 évesek depressziójáért is. Tehát csupán míg a társadalmi gyökereket hangsúlyozzuk, nem szabad megfeledkeznünk a biológiaiakról sem. Gondolja csak meg: I. Ferenc József korától máig alig változott az öngyilkosok, depressziósok száma, azóta e tekintetben vezető nép vagyunk. Ez is bizonyítja, hogy genetikai, biológiai tényezőknek is szerepük lehet ebben. De hát azt, ami korábban tény volt, nevezetesen, hogy az ember biológiai lény is, ma csodálkozással fedezzük föl. Az egész világ kutatja a biológiai gyökereket, elsősorban szemléleti kérdés, hogy erre is

kiterjesztjük figyelmünket vagy sem.

— Az egyszerű ember is érzi: ha a szervezete egészséges, az élet nehézségeivel is könnyedén megküzd. Ha nincs jól, a legkisebb hétköznapi esemény is képes kiborítani. A laikusok tapasztalatát is igazolja a tudomány?

— Ha valaki depresszióssá válik, furcsa módon az újabb fázis kialakulása jobban megjósolható matematikai módszerekkel, mint az élet eseményeinek változásával. Tehát a biológiai gyökerek: az egészséges szervezet és az agy kémiaja is felelős mindezt. Bizonyos agyi kémiai molekulák is szerepet játszanak a depresszió kialakulásáért.

— Szerencsére nem mindenki élte át még ezt a betegséget. Melyek a tünetei?

— A lelkiek: nyomott hangulat, szorongás, az egyén teljes lelassulása. Aztán vannak testi tünetek, amelyek elfedtetik a lelkieket. Az étvágytalanság, a fejfájás, a hátfájás „megtévesztheti” az orvost is. A lelkiismeretes vizsgálat, mondjuk egy gyomorröntgen, kiderítheti, hogy a betegnek szervi baja nincs...

— ... de van lelki, amely szintén kínzó baj. Ez hogyan gyógyítható?

— Ha az orvos fölfedezi — márpedig jó lenne, ha fölfedezné — úgynevezett antidepresszánt tud adni, amelytől megszűnnek a panaszok: a rossz közérzet, az étvágytalanság, a szorongás.

— Az előbb említett agyi kémiai molekulákat célozzák meg ezek a gyógyszerek?

— A neurotranszmitter két építőkövének, a noradrenalinnak és a szerotoninnak van fontos szerepe a depresszió kialakulásában, méghozzá azáltal, hogy kevés van belőlük a szervezetbe beavatkozás célja, hogy mennyiségüket megemelve. A kutatás feladata, hogy olyan készítményeket kísérletezzon ki, amelyek egyre hatékonyabbak, ugyanakkor mellékhatásuk csekély.

— Gyógyszerekkel meg is előzhető a súlyos depresszió?

— Egy ausztrál kutató írta le először, 1947-ben, hogy a litiumionoknak szerepük van a depressziós fázisban, szerepük van a megelőzésben. Hatásmechanizmusukat a szegedi Szentistváni és Janka doktor ismertette a nemzetközi irodalomban. A litiumionok központi idegrendszerre való hatását a magyar tapasztalat már korábban is ismerte: a sárvári gyógyvízmúzeum emlekeinek tanúsága szerint már a századforduló után tudták az emberek, hogy a litiumos ivókúra nyugtatja az idegeket.

— Végül is a gyógyvízen kívül van megfelelő hazai gyógyszer a patikákban?

— Gyógyszereink sajnos régiak, a választék szegényes. Jobb minőségű antidepresszánsokra lenne szükség. A külföldi készítmények azonban devizába kerülnek... A magyar gyógyszeripar, a gyógy-szereszek kiválóak: kihívás ez a hazai gyógyszeriparnak, be tudnánk törni az efféle készítményekkel a nemzetközi piacra is.

— Köztudott, hazánkban tömegek szenvednek lelki betegségben. Ki kezelje őket? Van erre elég szakember?

— Mintegy 20 éve vita folyt arról Kanadában egy világkongresszuson is. A kutatók akkor úgy döntöttek: a pszichiáter feladata a kezelés. Azóta a gyakorlat megváltoztatta ezt a tézist, éppen amiatt, mert olyan sokan szenvednek depresszióban. Svájcban például az összes depressziós 90 százalékát az általános orvos kezeli, a maradék 10 százalékot osztózik a belgyógyász és a pszichiáter gondviselése között. Szerintem ez lenne a követendő példa nálunk is.

— Beszélgetésünk fókuszában a pszichiátria, ezen belül a depresszió biológiai alapjai álltak. De, hogy ezáltal meg ne essünk át a másik oldalára, végül tisztázzuk: mi minden felelős az egyre nagyobb súlyú rák nehezedő lelki teherért.

— Ismétlem: a társadalom, a környezet szerepe rendkívül fontos. Mindig is nyomasztó volt és az lesz az igazságtalan főnök, feszültségforrás a sikertelen partnerkapcsolat, de ezek mellett fokozott figyelmet kell szentelnie a tudománynak a biológiai okokra is.

Chikán Ágnes

Mit jószolt a vasmenyasszony?

Aki arra számít, ennek az irománynak a végén feleletet kap a kérdésre, ne is olvassa tovább. Azt akarom megtudni én is, miket jóvendőlt. Sok jót nem, az biztos.

Makói ember szájából hallottam először. Rácsaptam, mint macska az egérre: mi volt a vasmenyasszony? A háború végén emlegették, csodafegyvert is lehetett. Olyan szónak tartottam, amelyiken át egy kor-szak lelkébe lehet belelátni, elkezdtem vadászni háborúviselt emberek. Olyanokat is találtam, akik a Dunántúlon is harcoltak még, erőltették is az agyukat, de nem ugrott be nekik.

— Csak nem a Vastag Berci volt?

— Róla se hallottam.

Nem hát, mert jut eszembe, az már az első háborúban szerepelt. Iszonyatosan nagy száju agyú volt. De ha vársz egy kicsit, átfutom a följegyzéseimet, hátha ráakadok. Egyik se akadt rá. Nagy baj nincsen, szótárakban-lexikonokban biztosan benne van. Ami a kezembe akadt, mindet megnéztem, egyben se találtam. A könyvtárosoknak nagyobb gyakorlatuk lehet benne, ők is keresték, még többen, mint én, de nem találták ők se. Létezhetetlen, hogy van egy szavunk, és egyik se tud róla!

Allj meg, Vende! Itt van az orrod előtt a Szegedi szótár, nézd

meg abban is. Benne is van, de nem agyú, és nem is csodafegyver. Ideírom szóról szóra: „Kisértefele, amelyet 1948 táján a szegedi tanyák különböző helyein véltek látni, és politikai jellegű jóslatokat mondott.”

Jó, hogy éppen a katonaviselt emberek nem tudtak róla. Némelyik akkortájt jött haza a fogságból. Érettük táncoltak akkoriban az asztalok a szellemidézéseken, őket látták a halottlaktól, eltemetve, és talán róluk is jóvendőlt a vasmenyasszony. Az viszont biztos, hogy létezett, még ha kísértetféleként is, mert ebbe a szótárba csak létező juthatott bele. A szocializmus fölépítését talán nem jóvendőlte, bár száz évvel azelőtt Marxék is kísértetnek mondták a kommunizmust híres kiáltványukban. Legföljebb olyasmit, hogy megint háború lesz, kö kövön nem marad, és mi mégiscsak visszamegyünk Szibériába.

Ha viszont a szegedi tanyákon tüdődezt föl ez a kísértet, akkor meg is lehet találni a nyomait. Ahogy az okori Sybilláét is, még most is. Nehéz kimeszelni a tanyából, ami egyszer beleesett! Szatymaz határába jutok el először, alkalmi fuvarral, de nyomát se találom. Nyomás segítőm van, üdött gazdagsgágyú tanyáktól az ütök vortéig, mindbe beköszönünk, de soha

nem hallottak róla. Átlodulok Zsombóra, ott se. Okos ész kell ide! Holtomig járhatnám a vidéket, és közben kísértetféleké változhatnak magam is. Az iskoláktól kérek segítséget. (Mindenki olyan kalappal köszön, amilyen van neki!) Megkérem a domaszéki, a mórakalmi és az ászóthalmi iskolákban dolgozó hajdani kollégáimat, kérdezze meg minden gyerek otthon. Ekkora mértékűlőval a halászok se dolgozhattak.

Kaptam is válaszokat, szép számmal. Van, aki úgy véli, mégiscsak fegyver volt az. Egyikük szerint a T-34-es tank népi neve, másikuk szerint bomba, a harmadik viszont azt állítja, a katonának mindig az a puská a menyasszonya, amelyikre fölesküdt.

Olyan vélekedés is jött, hogy a férfiak tavasszal házassodnak, de akinek nem jut menyasszony, azé lesz a vasmenyasszony. Eddig összesen két olyan jelentkezőnk van, aki talán többet is tud. Az egyik szerint tűzvészeket jóvendőlt. Megyek is hozzá hamarosan, ha időm engedi.

Többször segítették már olvasóink. Móra Ferenc rejtélyes Szíromszékét se találtuk volna meg magunktól, hátha koppan most is valakinek a fejében az emlékezés. Azt is jó lenne tudni, miért éppen vasmenyasszonynak mondták. Az eddigi segítőknek pedig ezúton mondok köszönetet.

Horváth Dezső

Diákköri konferencia

Ma országos tudományos diákköri konferencia kezdődik Szegeden pedagógiai, pszichológiai és köznevelődési szekciókban a József Attila Tudományegyetem rendezésében. A konferenciát Mikola Tibor tanszékvezető egyetemi tanár, a bölcsészkar dékánja nyitja meg délután fél háromkor, az Egyetem utcai Auditorium Maximumban. Ezt követően két előadás hangzik el: Szövényi Zsolt minisztériumi osztályvezető A pedagógusképzés fejlesztésének irányai, Csoma Gyula, az Or-

szágos Pedagógiai Intézet főigazgató-helyettese A magyar közoktatás jelenlegi helyzete és problémái címmel ad elő.

A 37 magyar felsőoktatási intézményből összehírdelt hallgatók a bölcsészkar Egyetem utcai és Petőfi Sándor sugárúti épületeinek termeiben holnap, csütörtökön reggel 9-től 17 óráig ismertetik dolgozataikat. A zárülésre és a díjkiosztásra pénteken fél tízkor kerül sor az Auditorium Maximumban